

Тема: СВІДОМІСТЬ

Мета: сформувати знання про свідомість як найвищий рівень відображення дійсності;
встановити фізіологічні основи свідомості та підсвідомості;
систематизувати знання про кору і підкірку та визначити їхню роль у формуванні свідомості;

встановити роль свідомості та неусвідомленої діяльності людини.

Тип уроку: Формування знань, умінь, навичок.

СТРУКТУРА УРОКУ

I. Систематизація знань, умінь, навичок.(Бесіда)

Будова великого мозку. Кора і підкірка.

1. Будова півкуль великого мозку.
2. Філогенетично старі й молоді ділянки кори, їхня роль.
3. Роль ретикулярної формації у вищій нервовій діяльності.

II. Формування знань та вмінь.

1. Свідомість як вища форма психіки. Критерії свідомості.

Ключи от подземелий подсознанья
Звенят поять на поясе моем.
Сегодня я, заблудшее созданье,
Сойду туда с копящим фонарем.

С.Маршак

Психіку мають як люди, так і тварини. Свідомість же, як вищий рівень психічного відображення, притаманна лише людині.

- Що ж є свідомість?
- Як і коли вона з'являється у людини?
- Яка її роль?

Ви вже знаєте, що об'єктивний світ, впливаючи на людину, осмислюється нею, усвідомлюється у вигляді уявлень, думок, ідей, тощо. Зовнішній світ і світ людини перетворюється у зміст свідомості. По-різному розглядається свідомість в матеріалістичному та ідеалістичному світоглядах.

Матеріалісти: свідомість є результатом і продуктом трудової діяльності людини, а також функціональна властивість людського організму.

Ідеалісти: свідомість є самостійною формою діяльності, вона має свої власні закони, що лежать в основі світу.

Таким чином, СВІДОМІСТЬ – вищий рівень психічного відображення та взаємодії людини з навколишнім світом (з матеріалістичних позицій) та власне людською формою психічного начала буття (з ідеалістичних позицій).

Вчені розробили ряд критеріїв, за якими вважається, що людина знаходиться при свідомості.(с.71-73, самостійно виписати).

2. Види свідомості та її фізіологічні основи.

І фізіологи, і психологи неодноразово намагались дослідити глибинні процеси, що лежать в основі усвідомленого життя людини. Але і на даний час немає достатньо обґрунтованих гіпотез механізмів свідомості.

Відомо, що за своєю природою свідомість є властивістю головною мозку людини. Слід визначити декілька центрів, що беруть участь у свідомому відображенні дійсності. Ретикулярна формація (згадайте відомі вам її функції) стовбура мозку стимулює передачу сигналів, що йдуть до кори великого мозку. Якщо ж в ретикулярній формації відбувається гальмування, то такі сигнали не “усвідомлюються”. Свідомість пов'язана з центрами мови й сенсорними зонами (згадайте, де вони знаходяться). Провідною у формуванні свідомого

відображення дійсності є ліва півкуля. Та лише взаємоузгоджена діяльність всіх центрів забезпечує організацію свідомості.

І ще: мозок сам по собі, як складова частина організму, не має свідомості!

Субстратом свідомості він стає лише тоді, коли людині в процесі діяльності вдається набути досвіду і культури народу.

Тому розрізняють:

-СУСПІЛЬНУ свідомість (виявляється через мову, науку, мистецтво, мораль, філософію...)Засвоєна конкретною людиною, суспільна свідомість стає її власною свідомістю.

- Свідомість КОНКРЕТНОЇ людини (знання про світ);
- САМОСВІДОМІСТЬ (знання людини про саму себе, свої реальні можливості).

1. Свідомість і підсвідомість, їх взаємодія.

Ключи от подземелья подсознания

Звенят опять на поясе моем.

Сегодня я, заблудшее создание,

Сойду туда с коптящим фонарем.

Безперечно, людська душа, або психіка являє собою винятковий за багатством змісту і різноманітністю форм внутрішній світ людини як відображення зовнішнього світу (подібно до дзеркала), але це “дзеркало” – особливе... (Демонстрація досліду з чорнильною плямою).

- На що схожа пляма? Чи співпадають ваші думки?

Кожен побачить своє, хоча зображення було однаковим.

- Про що це говорить?

Отже, свідомість, яка відображає ставлення людини до оточуючого середовища, носить СУБ’ЄКТИВНИЙ характер.

- Чи вся психічна діяльність людини в кожний певний момент є цілком усвідомлюваною?

НЕ завжди. Розрізняють усвідомлені й неусвідомлені форми психічної діяльності, усвідомлену й неусвідомлену мотивацію вчинків. Приклад: Дайте відповідь: Чому ви навчаєтесь?

Отже, в процесі життєдіяльності людини є явища, яких людина не усвідомлює. Це, зокрема, автоматизовані дії, сон, марення, галюцинації.

2. Вчення З.Фрейда та К.Юнга про структуру психіки.

З.Фрейд передбачає наявність трьох рівнів психіки: СВІДОМЕ, ПІДСВІДОМЕ, НЕСВІДОМЕ. Свідоме – це все, що знаходиться у фокусі нашої уваги, воно – пильна частина психіки. Підсвідоме – це структура з якою свідомість чинить за власним бажанням. Тут міститься все, що в потрібний момент може вільно переміститись у свідоме. Це – враження, спогади, знання. Наприклад, враження пов’язані з нашим навчанням в ліцеї, з часом може воскресити в пам’яті розповідь однокласника. Несвідоме – це вмістилище таких вражень й психічних процесів, про які, як кажуть, краще було б не знати. В несвідомому міститься все, що ми витіснили з пам’яті, оскільки воно не влаштовувало нас по якійсь причині. Тут також знаходяться мотиви, бажання, потреби, інстинкти, які керують нашою поведінкою часто по мимо свідомості. А доступна спостереженню поведінка людини, за З. Фрейдом, подібна до вершини айсберга, в якому 1/7 психічного змісту усвідомлюється людиною, а решта 6/7 проявляється у снах, тривогах, нав’язливих передчуттях.

Учень З.Фрейда К.Юнг доповнив теорію несвідомого, ввівши поняття “колективного несвідомого”, бо, як показали дослідження, дана структура несвідомого властива всьому людству. В свідомості людини він виділяє декілька функцій;. Ендопсихіка – це система відношень між свідомістю та неусвідомлюваними процесами. Ектопсихіка – це відношення між змістом свідомості та даними, що поступають зовні.

Ектопсихічні функції: відчуття, мислення, почуття, інтуїція.

Ендопсихічні компоненти: пам'ять, афекти (стани, яким людина не здатна протистояти), пристрасті.

Коли виникає конфлікт між свідомістю та несвідомим, то часто він вирішується у спрямуванні енергії несвідомих потягів на свідому діяльність людини, тобто відбувається СУБЛІМАЦІЯ. Один з видів сублимації – творчість. Однак такий конфлікт може стати причиною неврозів. Якщо ж несвідоме не може безпосередньо проникнути у свідомість, то проявляється у вигляді сновидінь, символічних образів, обмовок, помилок у писемній мові.

III. Закріплення та самоперевірка знань та вмінь.

Про свідомі чи несвідомі дії людини можна говорити у наведених прикладах?

А. У хворого алкоголізмом реальна дійсність ніби закривається численними яскравими галюцинаціями і йому ввижаються чорти, котрі сварять його, на нього нападають тварини, чуються голоси, що погрожують вбивством.

Б. Під час сеансу гіпнозу досліджуваному, що знаходиться в гіпнотичному стані, запропоновано в красти гроші у товариша. Досліджуваний не виконав це завдання, хоч інші накази – вмитись, взяти книгу – виконував.

В. Учень швидко і вірно множить багатозначні числа, але правила множення не пам'ятає.

Г. Шестикласник, якого роздратували однокласники, порвав підручника, зошита і вдарив одного з товаришів.

